

УДК 321

ГЛОБАЛЬНА ДЕМОКРАТІЯ ЯК ПРИНЦИП МІЖЦИВІЛІЗАЦІЙНОГО ДІАЛОГУ В КОНТЕКСТІ СВІТ-СИСТЕМНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Святослав Мотрен

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
філософський факультет, кафедра теорії та історії політичної науки
вул. Університетська, 1, 79000, м. Львів, Україна,
e-mail: s.motren@gmail.com*

Установлено відповідність діалогічно-міжцивілізаційних форм взаємодії та демократичного принципу. Простежено кореляцію між реалізацією форм глобальної демократії і широким перебігом демократичних трансформацій. Перспективи успішного запровадження демократичного врядування визначено у зв'язку з правильно обраним типом реформаторської моделі.

Ключові слова: глобальна демократія, міжцивілізаційні взаємини, концепція Я-Інший, демократичні перетворення.

Мета статті – обґрунтувати відповідність цивілізаційній структурі сучасного світу моделі діалогічних відносин, довести можливість практичної реалізації діалогічного принципу взаємодії у демократії.

Оскільки наука повинна надихати практику, а кожне дослідження мати рекомендаційний характер і містити дорадчий аспект, то такою, власне, практичною компонентою нашої розвідки є зображення нормативної картини дійсності, яка відповідає відносинам діалогу й екзистенціальної комунікації. Неприпустимо, щоб в умовах третього тисячоліття людство наражалося на небезпеку від тих катастроф, котрі трапилися з ним у ХХ ст., чи повторювало помилки, які, зрештою, спіткали його впродовж усієї людської історії. Твердження «історія вчить тому, що нічому не вчить» стимулює до нормативного конструювання моделі міжсуб'єктних взаємин, аби не допустити з'яви чергових деструктивних феноменів у історії людства.

Методологічне підґрунтя забезпечив розвиток новітнього філософського мислення, представленого у нашому дослідженні методологією діалогічно-комунікативної онтології, вираженої концепцією Я-Інший. Практичні обриси дав змогу побачити цивілізаційний підхід, який зображає світ у вигляді цілісної складної системи, що складається з багатьох цивілізаційних світів, єдино можливим способом гармонійного співіснування котрих є діалогічні відносини. Тому основне наше завдання – проведення прямої паралелі між філософією діалогу, методологічну основу якої становлять відносини Я-Інший, і концепцією глобальної демократії.

За робочу гіпотезу ми приймаємо твердження: практичною формою системи відносин Я-Інший є демократія. Саме демократія відповідає тим характеристикам взаємовідносин, котрі філософія діалогу обґрунтовує як онтологічно притаманні природі усяких сутностей, зокрема політичних суб'єктів. Контекст взаємовідносин становить реальність, що конструюється в процесі міжсуб'єктної взаємодії.

Оскільки ми розглядаємо глобальну демократію у вигляді моделі взаємовідносин, то відповідно розуміємо: це – процес, якому властива динаміка, і в жодному випадку не статичний феномен. Творчим стрижнем цих взаємин є певний ціннісно-нормативний наратив, що притягує суб'єктів, утримує їх активність в полі визначених координат. Відтак допускаємо: на певному етапі може статися відхилення від заданого на початках наративу, його розмагнічування, а це призведе навіть до заміни на іншу – недемократичну – модель взаємодії. Ми ж будемо відстоювати думку, що онтологічно найближчою формою взаємовідносин до сутності суб'єктів – як індивідуальних, так і колективного складу – є демократія. Це не означає автоматично її фактичної безальтернативності, не заперечує відсутності в її природі деструктивних задатків і схильності до ерозії, відтак – витворення за її участі негативних начал у політиці. Підкреслюємо: вона найбільш придатна до вдосконалення і за благонастроєності суб'єктів здатна бути довготривалим стійким способом організації співжиття.

Саме формулювання поняття «глобальна демократія» стало можливим на постнекласичному етапі розвитку науки, постмодернізм відкрив нові методологічні грані, започаткував орієнтири, котрі по-новому допомагають осмислювати образ світу, вивчати принципи його функціонування, пізнавати сутність, місце і значення суб'єктів.

Практичне втілення глобальної демократії отримало перспективи внаслідок глибинних трансформаційних перетворень, позначених, зокрема, глобалізацією, розвитком засобів масової комунікації, демократизацією суспільств і світової політики, дезорієнтацією розвитку, трансформацією ідентичності.

У контексті мети нашого дослідження особливу увагу звернемо на те, що глибокі трансформації сучасності характеризуються цивілізаційними зсувами. Це спонукає нас шукати відображення людської природи у глобальних тенденціях. У світлі виразного усвідомлення відмінностей світосприйняття й унікальних особливостей складників ідентичності представників різних цивілізацій посилюється необхідність застосування методології Я-Інший. Суб'єкти з відмінними ідентичностями, які дотримуються глибинних культурних і етнопсихологічних позначень, неодмінно будуть протиставляти себе один одному, спрямовувати зусилля на самоствердження, аби довести власну рівнозначність Іншому. Саме в цьому аспекті виявляється цінність філософської аргументації про онтологічну рівність між Я і Ти, взаємне сприйняття повноти існування поза Мною Самим, що досягає апофеозу після єднання зі Мною. Тут доречно також пригадати комунікативно-інтерактивну максиму про набуття означення Собою лише після зустрічі зі Своім Іншим і вступом у діалогічні взаємини: Сам Собою Я ніякий, лиш у відносинах з Ти він отримує втілення у власній сутності й набуває ознак [1, с.20-21].

Це засвідчує фундаментальну потребу розвивати добронастроєні, доброзичливі відносини, які б не допускали наявності лицемірства і прагнення використати Іншого у своїх інтересах, применшити його значення як повноцінного суб'єкта задля возвеличення власного потенціалу.

У характері нинішніх міжцивілізаційних взаємин бачимо яскравий прояв інакшості. Експансіоністські тенденції Заходу вивели з важкої стагнації високі цивілізаційні світи Сходу, які активно почали відроджувати власні звичаї та традиції, протиставляючи західній свою, ірраціональну з його погляду, ідентичність.

Сучасне, XXI ст., характеризується небувалим цивілізаційним ренесансом. Розвіялися прогнози про життєздатність лише західної цивілізації. Панівний світогляд про майбутню безальтернативну перспективу західної культури, який тривалий час стимулював вестернізацію і надихав Захід на експансію нових просторів, поволі відійшов у небуття, поступившись місцем полікультурному розумінню світу. Тепер на часі – докорінний перегляд спадщини паневроатлантичної доктрини і впровадження принципів діалогізму в конструювання глобального образу світу.

Основним чинником цивілізаційного відродження стало переосмислення власної культурно-етичної системи, порівняння її із західною і як наслідок перезакохання у рідну культуру і реідентифікація. Пожвавлення життєдіяльності пригнічених народів пробудило їхні почуття гідності й гордості за свою багатомікову традицію. Специфіка етнопсихологічного світовідчуття східних народів, на відміну від західних, полягає в інтровертивній спрямованості. Стратегія пізнання одне одного та, відповідно, взаємного зближення передбачає перекидання містка з одного боку на інший, два береги – це два самобутні світи, котрі можуть збагатити свого Іншого, але ніколи не стануть таким, як він, залишаються на своєму ґрунті, невіддільно прикріплені до нього глибинним корінням. Це засвідчує неприпустимість штучного насадження чужорідних цінностей в очікуванні швидких паростків.

Ще одна відмінна риса в сутності характерів західної та незахідної спільнот – ступінь раціональності стосовно явищ довкілля. Захід виробив раціональне відношення до навколишньої дійсності своїм життєвим девізом; раціонально-критичний підхід застосовується до релігії, корпоративної, ділової етики, повсякденної філософії та загального розуміння процесу світового поступу. Духовно-етична система Сходу, навпаки, передбачає не активно перетворювальний, прагматично-утилітаристський підхід до дійсності, а творче споглядання й замилювання, що не відкидає цілком логічних умовиводів і наполегливого виконання установлених цілей. На сучасному етапі дослідники зазначають перевагу східної культурно-ментальної моделі, що характеризується теплотою, живістю, на відміну від західної, яка вироджується у холодний, утилітарний розрахунок [4, с.18].

Обґрунтовуючи відповідність цивілізаційній структурі сучасного світу моделі діалогічних відносин і припускаючи, що демократія – найпридатніша форма до діалогічно-міжцивілізаційних взаємин, ми дотримуємося таких міркувань: смисл демократії, крім політичного, правового навантаження, розкривається в духовно-етичному вимірі як повна свобода особистісного духу, самовираження суб'єкта, творча реалізація його внутрішніх потенцій і природних задатків. У сенсі міжсуб'єктної комунікації вона передбачає взаємодію на основі принципів толерантності, ввічливого взаємоприйняття, співпраці й солідарної підтримки, не допускає експлуатації одних ланок на користь інших, зневаження, соціального чи психологічного приниження. Модель демократичних відносин, як форма такої доброзичливої взаємодії, реалізується в щоденних практиках. Це не стан, що є сталим фактом, а феномен, який потребує незмінного повторення. Коли виконання принципів не підтверджується, демократія втрачає чинність, поступаючись місцем іншій формі. Зазначимо: саме демократична модель вписується у характер нинішньої взаємодії і трансформації цивілізаційної системи.

Отже, демократія постає не як форма політичного управління, що використовує визначені практики та процедури, а як модель взаємовідносин.

Безумовно, не можливо досягти істинно демократичної мережі глобальних взаємовідносин за відсутності демократичного правління всередині держав. Проте тут ми стикаємося з певним парадоксом, коли стійкими і життєздатними багато незахідних країн можуть бути лише внаслідок жорстких режимів влади. Тому постає чергове завдання: з'ясувати способи запровадження демократичного врядування у країнах, котрі не були причетними, або тривалий час не підтримували розвитку демократичної традиції.

Нагадаємо, що демократію часто розглядають як надбання Заходу. В ХХ ст. Захід активно пропагував свої цінності, видаючи їх за формулу міжнародного та внутрішньодержавного щеплення від різноманітних соціальних недугів. Упевненості його переможному поступу додавала технологічна динаміка, високоефективна економіка, соціальний захист, відносний рівень благополуччя, свободи, комфортний побут. Заходу доволі успішно вдавалося підтримувати образ генератора прогресу і виступати зразком для наслідування перед країнами, які розвиваються. Підтягування цих країн до західного зразка виявилось у вигляді ефекту «розвитку навздогін», коли економічна, ціннісно-духовно система трансформувалася відповідно до універсального пакета стандартів. Таким шляхом тривалий час рухалися Туреччина, Японія, Іран, низка країн Східної Азії, зокрема Сінгапур, Гонконг.

Однак на певному етапі, орієнтовно в останню чверть ХХ ст., відбувся кардинальний злам ціннісних орієнтацій, курс на вестернізацію змінився цивілізаційно-ренесансними трендами. Цьому сприяло усвідомлення неможливості стати часткою «золотого мільярда» внаслідок упровадження економічної моделі Заходу. Стало очевидним, що глобалізаційна західно-експансіоністська система працює виключно на збагачення найрозвинутіших країн, натомість решта країн, особливо слабкорозвинуті, безнадійно застрягають на манівцях. Заздалегідь безперспективна конкуренція між західними та незахідними країнами, у зв'язку з односторонньою фінансово-технологічною перевагою перших, спричинила конфлікт між цивілізаціями. Неблагодатна локальна ситуація у багатьох місцевостях вилилася в антизахідні настрої.

У цьому контексті прискорене запровадження демократії часто має протилежні наслідки, що виявляються у міжетнічних сутичках, моральній деградації та криміналізації. Надто потужний відгомін від провалу цивілізаторських зусиль Заходу пролунав у країнах ісламу. В умовах бідності й загального соціального занепадку західна риторика, поведінкові стереотипи видаються особливо провокативними.

Загалом, аналізуючи перебіг демократичних трансформацій у ретроспективі і оцінюючи потенціал демократичних перетворень у майбутньому, представники цивілізаційного підходу доходять висновку, що витoki успіхів чи невдач реформування суспільно-політичної системи варто шукати в етично-ціннісній, духовній матриці соціуму. Це надає імпульсу створювальній енергії, надихає на відносини з іншими країнами та цивілізаційними світами. Рівень життя і промислово-виробничий потенціал – похідні чинники. Відтак пропагуючи ідеали демократичного врядування, потрібно враховувати специфіку людської природи стосовно різних світів [4, с.21–23].

Інколи вибір на користь демократії призводить до затяжної бідності та соціальної деградації, натомість жорсткі режими влади можуть підтримувати сталий

рівень стабільності й не дати суспільству заглибитися у стан хаотизації та криміналізації. Після розпаду СРСР чимало країн, які перебували в його складі, стали на шлях міцного авторитаризму. Однак, зауважуючи логіку історичного процесу, можна припустити: саме цим вдалося уникнути становлення в них кримінально-кланових формувань і морального переродження, значно потужнішого за те, що відбулося в демократично налаштованих на старті змін державах, зокрема в Україні. Як стверджує Ф. Закарія, праві диктатури виявили послідовну схильність еволюціонувати в напрямі до лібералізації та консолідації демократії. Видається необхідним лише мати достатнє терпіння та чинити невідступний благонастроєний вплив.

Проте, на нашу думку, повноцінна самореалізація соціуму може відбутися лише внаслідок поєднання виявлення його духовно-культурного потенціалу і матеріально-економічної забезпеченості, котрі слугують інколи запорукою втілення одне для одного.

Ключове значення для суто економічного результату демократичних перетворень має обраний країною тип реформаторської моделі. Розвиток ринкових сил, від якого залежить економічний успіх, переважно визначається мотивацією на збагачення. Наприклад, у соціогенетиці західного світу, зокрема США, закладено мотиваційну установку найвищого ступеня. Прагнення до збагачення, що узгоджувалося на початках із простим міркуванням облаштувати гідно життя, поволі перетворилося на сенс життя. У зв'язку з цим Захід тривалий час посідав панівне становище у царині ринково-комерційної конкуренції. Обрана реформаторська модель, яка спирається на цивілізаційну специфіку, може доповнювати мотивацію або компенсувати її нестачу порівняно зі західними країнами або ж, навпаки, значно знизити конкурентоздатність країни.

Дуже вдалий вибір реформаторської моделі зробили країни Південно-Східної Азії. Культурне плетиво цього географічного пасма становить дивовижне поєднання конфуціанства, буддизму, індуїзму, мусульманства і християнства. На основі цінностей і поведінкових стереотипів своєї цивілізаційно-конфесіональної ідентичності вони виробили унікальні механізми та критерії, котрі допомогли їм успішно конкурувати із Заходом. Пробудження приспаної в народі створювальної енергії та сили духу забезпечило можливість перемогти, чи, принаймні, грати на рівних.

Скажімо, основним чинником економічного дива Японії стала кооперація сил держави і потужностей ринку. Раціонально продумана закритість, мобілізаційні можливості народу і аскетизм, певні архаїчні традиції сімейності та патронату внесли лепту в досягнення успіху. Ренесанс класичних цінностей конфуціанства, випробуваних тисячоліттями, спричинився до вражаючих економічних успіхів Китаю. Обережне, вивірене ставлення до чужого, поєднане з цікавістю до чужих надбань і засвоєнням «корисних чужих» знань, витворило своєрідний спосіб пізнання й контакту зі зовнішнім світом через певні цивілізаційні ґратця, котрі сприяють збагаченню та захищають одночасно.

Як ми переконаємося, саме вміння випрацювати ефективні, адаптовані до внутрішньо-національної специфіки підходи відіграє ключову роль поряд із ресурсним забезпеченням, кваліфікованим, інтелектуальним і творчим кадровим наповненням, технологічними досягненнями. Винайдення свого «реформаторського

велосипеда», відкидання однозначного виконання західних настанов, оптимізація західних цінностей стало стрижнем успішності. Натомість механістичне перенесення західних принципів економіки на чужорідний ґрунт, ігнорування місцевих традицій господарського впорядкування заради ринкових реформ призвело до деградації виробництва, соціальної сфери та якості життя [3, с.63].

Доцільно звернути увагу, що східний стиль міжцивілізаційної взаємодії використовує засоби «м'якої сили». Тверезий розрахунок із наміром максимально скористатися зі свого партнера замінюється на метод паритетної вигоди, аби добровільно залучити його на свій бік, знайти у нього слабину і використати її так, щоб він не почував себе зневажним.

У ХХІ, коли всі комунікативні потоки перетинаються, а будь-які дії мають пряму і зворотну силу, неприпустимо вести діалог з позиції лише власного інтересу, оскільки це не відтворюватиме взаємності, спричинить ефект руйнації взаємодії та обернеться саморуйнацією.

Реформаторські успіхи Китаю, з-поміж інших, ґрунтуються на принципах спадкоємності й поступовості. Китай не відкинув зв'язку з політичною традицією, не вдався до шокової терапії. У внутрішньосистемних перетвореннях він обрав шлях гармонізації її частин. У тих галузях, де готовність до змін не визріла, саме повільність стала наслідком результативності. Китай не здійснював приватизації промисловості, доки не створив відповідного конкурентного інституціонального середовища, а підприємства не привів у стан ринкової дієздатності. На основі сформованого конкурентного середовища та відповідної ринкової інфраструктури приватизація відбулася значно ефективніше.

Китай розпочав ринкові реформи раніше, ніж політичну лібералізацію. В умовах посттоталітарності, поглиблених економічним занепадом, це видається єдиною можливим способом для підйому. Значно пізніше держава зробила перші кроки до демократичності. На разі Китай досі не відповідає повністю західним стандартам демократії, але тенденції демократизації неминучі.

Формула, за якою реформи в економічній галузі передують перетворенням у політичній, стала запорукою «економічного дива» практично в усіх країнах Південно-Східної Азії, оскільки на початках власне диктаторські режими здійснювали ринкові реформи. На хвилі ж безпрецедентного «економічного дива» розпочався перехід до системи демократії [4, с.21].

Цікаво, що в моменті дотику диктатури із прийняттям ліберальних цінностей чимало диктаторів, котрі започатковували трансформацію, опинилися на лаві підсудних.

На противагу досвіду східно-азійських тигрів реформи в колишньому СРСР були позначені одночасними змінами в економічній та політичній сферах. Це спричинило нестабільність, яка не дала змоги втілити повноцінні перетворення ні в тому, ні в іншому вимірах. Зауважимо, що усталеність демократії досягається переважно внаслідок зміцнення соціально-економічної сфери суспільства, коли населення країни відчуває себе захищеним у сенсі доходу, стабільного надходження, зростання мікроекономічних показників. Тоді люди підтримують інститути демократії, сповідують дедалі ретельніше її цінності. Демократія ж і далі найефективніше здатна поглиблювати й оптимізувати потужності ринку. Однак, коли не запущені механізми ні ринку, ні демократії, то утворюється своєрідний стан

третього виміру, що можна охарактеризувати як гібрид, продукт негативної модифікацій усіх ключових сторін суспільно-політичного життя. Зрушити ж з місця цю прикру комбінацію видається надскладним завданням у зв'язку з мертвим вузлом – інституціональна система демократії не працює, бо не спирається на сильну економіку, економічна ж система недієздатна через безпорадність демократичних інститутів.

Масштабні перетворення часто потребують саме диктаторського механізму ухвалення рішень. Нерідко диктатура стає, по суті, безальтернативною формою правління, оскільки всі інші розглядаються загрозливими та невідповідними умовам історично-соціального середовища.

Одне з фундаментальних питань на шляху осмислення проблеми глобальної демократії – перспектива демократизації країн ісламської ідентичності. Ісламська цивілізація характеризується високим рівнем розвитку культури, що впродовж тривалого часу конкурувала із західною стосовно винаходів, досягнень і багато в чому її перевершувала. Власне, західно-цивілізаційна ідентичність сформувалась через протиставлення себе як Іншому культурно-історичній традиції ісламу. В суспільно-політичному побуті ісламських країн від самого початку існувало чимало норм і практик, які західні країни випрацювали лише внаслідок тривалої соціальної еволюції. Первинна залученість у контекст демократичних правовідносин робить мусульманський світ цілком придатним до сприйняття демократичної ідентичності. Розглянемо детальніше специфіку країн ісламського поясу.

Специфіка культури ісламської цивілізації полягає у своєрідному симбіозі норм етичного, релігійного, політичного життя. Релігія для мусульман – не просто віра, а й спосіб життя, що виявляється у строгій дисциплінованості різних аспектів поведінки. Приписи ісламу охоплюють усі життєві сфери, вони ж постають і своєрідним аналогом правових норм. Образ добродесного мусульманина регулює поведінку всебічної діяльності, подає зразок, як діяти у різних життєвих ситуаціях, зокрема накладає обмеження на ринкову експансію, зберігає від перетворення суспільства на ринкове. Ці приписи регулюються не правовими механізмами чи конкретними практиками, а духовними життєвими пріоритетами, критеріями оцінки особистості, котрі визначають перевагу моральної сфери життя над економічною чи іншими.

Доторкнувшись до Заходу, ісламські цінності почали зазнавати ерозії, молоді покоління під впливом вестернізації почали відчужуватися від своїх традицій. Результатом цього був потяг до самоізоляції та заперечення всього прозахідного. Мусульмани не зуміли витворити підходу, за яким могли б абсорбувати все цінне від Заходу, відфільтруючи негативи, подібно до китайців. Усвідомлення того, що вони потерпають від деструктивного впливу Заходу, вилилося у акції тероризму, який знайшов широку підтримку серед народних верств.

Виразну паралель між характером західної та східної культур можна провести за рівнем емансипованості, що характеризує їхніх представників у повсякденному житті. Мусульманин надає перевагу прогнозованості, впорядкованості, впевненості у своєму становищі на майбутнє. Західна людина, навпаки, схильна до ризику, обирає шлях свободи, самотужки прямує ним до успіху. Цінності західної демократії відтак можуть і негативно впливати на мусульманську спільноту, підточувати її органічний ціннісний наратив. Згуртованість мусульман у

внутрішній взаємодії, спосіб співіснування у вигляді тісної, дружньої спільноти створюють сприятливий ґрунт для напрацювання правил і механізмів демократії.

Звернемо увагу на те, що суспільні цінності ісламу можуть слугувати й опорою для демократичного правління, і полем, де розпалюється ворожеча, – непримиренним стає протистояння, внаслідок чого постає диктаторський режим. В яке русло повернути потік життєвої енергії – залежить від зміни дискурсу. Початковим імпульсом до зародження диктатури здебільшого є заздалегідь очевидна неспроможність мусульманських країн витримати конкуренцію в глобальній світовій господарській системі. Усвідомлення своєї вимушеної, зовні нав'язаної не конкурентоздатності підживлює прагнення відплати, у зв'язку з чим диктатори приходять до влади і заохочують праворадикальні настрої. Сформований у контексті диктатури дискурс пропагує серед населення уявлення про вищість своєї культури, виправдовує правомірність посягань на панівне становище у світі, справедливість нетерпимості до західного способу життя. Намагання ослабити мусульманські країни, перекрити їм шлях до самореалізації, аби підпорядкувати їх власним інтересам, спричиняє зворотні результати. Західний світ і США, зокрема, дають все нові приводи до реваншу. В цій ситуації явище тероризму набуває глобальних обрисів, отримує дедалі більш фанатичну підтримку, виражену в фінансовій, енергійній, ідейній, емоціональній формі, від мусульман, переконаних в істинності своїх цінностей.

Так, можна упевнено стверджувати, що сама собою боротьба з тероризмом не принесе відчутних результатів. Лише заходи, спрямовані на подолання глобального експансіонізму і впорядкування світового порядку відповідно до принципів рівності між слабо розвинутими і найрозвинутішими країнами, а також урівноваження їхніх господарських можливостей послаблять і зведуть нанівець ударну потужність від нездоленого, але нескореного ісламу [4, с.25].

Нинішній етап розвитку ісламського світу характеризується поступовим оговтанням від поразки, завданої західними ідейно-технологічним комплексом, коли ціла низка країн не витримала протистояння із західними потужностями. Однак нині ці країни переживають розквіт сил і активно відтворюють традиції, тому незабаром треба очікувати від них слова у відповідь. З огляду на давність традицій ринкових відносин у ісламських країнах, вони не забаряться з цим.

Кінцева перспектива Гантінгтонового «зіткнення цивілізація» залежатиме від розвитку між цивілізаційних взаємин у загальному на планеті. На цьому етапі ісламський світ зазнав всесвітньо-історичної поразки, але його прагнення взяти реванш буде визначатися способом, в який Захід захоче скористатися плодами власної перемоги. Враховуючи войовничий характер мусульманської культури, можна очікувати дуже потужної зворотної реакції. Водночас приклади мирного синтезу й творчої міжкультурної комунікації доводять імовірність сопричетності цивілізацій. Так, високорозвинуті країни мають працювати над скороченням розриву між ними та слабкорозвинутими, докладати зусиль для подолання глобальної невизначеності.

Послідовники філософії діалогу стверджують: Я має пізнати свого Ти, вивчити його делікатно і з благими намірами, в жодний спосіб не втручаючись у його самовираження, після чого вступити з ним у діалог, виявити себе. Коли ми беремо за основу уявлення про творчу сутність світобудови й онтологічне покликання суб'єктів

до благості та гармонії, то матимемо орієнтир: яку саме картину дійсності ми маємо на меті побудувати. У всі часи мислителі намагалися з'ясувати, в чому полягає сенс буття, для чого все існує і розвивається, куди спрямовується потік життєвої енергії.

Цивілізаційна парадигма подає основи світорозуміння, котрі чітко виявляють, що плін світової історії має власну мету. Песимістичні уявлення окремих філософів і навіть поколінь, які згуртувались у методологічні школи, становлять логічну реакцією на суспільні потрясіння та глибокі особисті переживання стосовно зсувів історично-поступального характеру. Однак після смуги розчарувань неодмінно настає фаза заспокоєння й умиротворення. Людство існує за принципом птаха Фенікса – щось умирає, безповоротно відходить в минуле, а щось народжується і переносить життя на подальший виток у новій іпостасі. Болісний сам момент переходу: що безпосередніше переживання, то чутливіший він. Загострене сприйняття зламних, кризових періодів призводить до відчуття безсилості щось змінити, відтак – і безмістовності сподівань та віри у добре начало. Проте людство не зупиняється на місці, застій змінюється прогресом, а тривала зупинка додає посиленого поштовху рухатися уперед, надолужувати втрачене. Звісно, наївно очікувати, нібито попереду неодмінно гряде світле майбутнє, а відносини Я–Інший будуть лише партнерськими та комплементарними, але потрібно налаштуватися на діалогічні відносини, смиренне сприйняття Іншого, прагнути змінити його добрим наміром. У вимірі міжсуб'єктної взаємодії це виявляється у застосуванні «м'якої» сили.

Мета філософського пошуку – не зупинитися на досягнутому усвідомленні повноти розмаїття і множинності істини Натомість політична наука має обґрунтувати, як жити в нових умовах варіативного дискурсу, прискореної поліфонічної практики. Крім того, на нинішньому етапі людство потребує орієнтирів, куди спрямувати свої сили, аби вони не зашкодили самим мешканцям глобальної ойкумени і не призвели до невідворотних катастроф. Власне, цивілізаційний підхід і методологія Я–Інший подають суб'єктам бачення того, як конструктивно застосовувати свій потенціал і направляти свої інтенції, дії в творчому руслі.

На противагу ілюзорному уявленню про поверхову уніфікацію, продиктовану американськими стандартами, структурно-функціональна система сучасного світу набуває виразного полі цивілізаційного характеру. Кожна цивілізаційна ланка є вільною і самостійною у своїй поведінці. Її власні традиційні ідейно-ціннісно-мотиваційні засади вирішально впливають на народи і держави, котрі перебувають у її ареолі. У зв'язку з цим усвідомлення цивілізаційної ідентичності в масштабі сучасної глобальної макроцивілізаційної системи має першочергове практичне значення.

Глобальна демократія – найбажаніший тип взаємин у контексті співіснування світових політичних суб'єктів, взаємодії різних цивілізаційних світів, що за умов сучасного науково-технічного процесу видається єдино можливим і придатним для життя і розвитку майбутніх поколінь. Практичне утвердження реалістської парадигми продемонструвало згубність покладення принципів реалізму до підставової доктрини місуб'єктних відносин. Комунікація з позиції виключної переваги власного інтересу періодично зумовлювала спалахування війн, силові форми розв'язання суперечностей. Дві світові війни засвідчили неможливість подальшого існування на реалістських світоглядних засадах. Технологічно-інтелектуальний рівень світового

прогресу висуває завдання переглянути методологічні засади міжсуб'єктної комунікації. Філософія діалогу та методологія Я–Інший демонструє відповідну модель взаємовідносин.

Список використаної літератури

1. Демидов А.Б. Теоретические исследования / Основоположения философии коммуникации и диалога / А.Б. Демидов // «Диалоговедение» М.М. Бахтина. Диалог. Карнавал. Хронотоп. – 1995. – №4. – С.5–35.
2. Закария Ф. Возникновение нелиберальных демократий / Ф. Закария. – 2004. – Логос. – № 2 (42). – С. 55–70.
3. Павленко Ю.В. Стадиальность, поливариантность и цивилизационная дискретность всемирно-исторического процесса / Ю.В. Павленко // Цивилизационная структура современного мира; в 3-х т. Т.1: Глобальные трансформации современности; под ред. акад. НАН Украины Ю.Н. Пахомова и док. филос. наук Ю.В. Павленко. – К.: Наук. думка, 2006. – 675 с.
4. Пахомов Ю.Н. Мировые цивилизации: проблемы и перспективы / Ю.Н. Пахомов // Цивилизационная структура современного мира. В 3-х т. Т.1. Глобальные трансформации современности; под ред. акад. НАН Украины Ю.Н. Пахомова и док. филос. наук Ю.В. Павленко. – К.: Наук. думка, 2006. – 675 с.
5. Ковлер А.И. Кризис демократии? Демократии на рубеже XXI века / А.И. Ковлер; отв. ред. серии академик Б.Н. Топорнин. – М.: ИГиП РАН, 1997. – 104 с.
6. Ясперс К. Смысл и назначение истории / К. Ясперс; пер. с нем. – М.: Политиздат, 1991. – 527 с.

Стаття надійшла до редколегії 15.04.2014

Прийнята до друку 10.05.2014

GLOBAL DEMOCRACY AS THE PRINCIPLE OF INTERCIVILIZATIONAL DIALOGUE IN THE CONTEXT OF WORLD-SYSTEM TRANSFORMATION

Sviatoslav Motren

*Ivan Franko National University of Lviv, Institute of Philosophy
Department of theory and history of political science
Universytetska str., 1, 79000, Lviv, Ukraine
e-mail: s.motren@gmail.com*

Correspondence of dialogic-intercivilizational form of interaction and democratic principle is set. Correlation between fulfillment of democratic forms and spreading of democratic transformations is followed. Perspectives of successful incorporation of democratic rules are forecasted relatively to chosen type of reformatory model.